

УДК [504:327.82] :339.92

ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: ІНТЕНЦІЯ БЕЗПЕКИ В ЕКОНОМІЧНІЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

БОХАН А.В.,
кандидат
економічних наук,
доцент,
докторант кафедри
міжнародних
економічних
відносин,
Київський
національний
торговельно-
економічний
університет

Досліджено сучасні аспекти розвитку екологічної дипломатії у сфері міжнародних відносин як прояву інтенцій безпеки суспільства, що є закономірним і багатовимірним явищем в умовах динаміки економічної глобалізації.

Ключові слова: екологічна дипломатія, інтенція, прогрес, стратегія, екологічна безпека, економічна глобалізація, міжнародна інтеграція.

Постановка проблеми. Новітні тенденції в просторі економічної глобалізації набувають конфронтаційного сценарію представлення, що значно поглиблює дискурс актуальних питань щодо прогресивного, безпечного та екологічного розвитку суспільства. Реальні виклики та потенційні загрози ХХІ ст. сприймаються у спектрі геополітичної динаміки світу, змінюючи за цього вектори міжнародних відносин, коригуючи завдання дипломатії та трансформуючи усталеність світового порядку. Амбітні прагнення країн у здобутті конкурентних переваг вважаються прогресивними якщо зорієнтовані на формування таких стратегем, які спроможні послаблювати політико-економічні конфронтації, урівноважувати соціально-екологічні дисонанси та посилювати еколого-економічні інтереси з використанням потенціалу дипломатичного контенту в медіації.

Очевидним є те, що всі звершення й трагедії нашого часу за походженням і масштабом є глобальними, зумовлюючи виникнення космополітичного горизонту досвіду й очікувань. Транснаціональний вимір миру, безпеки та конфліктів у світі обґрунтовує

необхідність удосконалення форм міжнародної кооперації задля розв'язання «власних» і «спільних» проблем. Навіть зміна клімату має доволі різні екологічні наслідки й гіпотетичні показники економічного благополуччя для країн, бо існує ймовірність виникнення у майбутньому невідомих загроз. На думку У. Бека, зростає розуміння того, що всі ми живемо в глобальному взаємозв'язку відповідальності, з якого ніхто не може вирватися. Конфлікти можуть виконувати також інтегративну функцію, де глобальні рішення поступово викристалізуються, але не через війну й конфронтацію, а лише засобами дипломатії, переговорів і угод [1].

З огляду на складність, невизначеність і перманентність якісно-кількісних параметрів безпеки в життєдіяльності людства існує потреба в застосуванні комплексного підходу до її сприйняття. Адже має місце дихотомічне поєднання часу і простору, глобального і локального, а також їх взаємодії й взаємозалежності. За таких умов модерність певних соціумів постає відносною, оскільки відображає різні наміри суб'єктів ринкової спеціалізації й експансіонізму в досягненні економічних інтересів за будь-якої ціни. У контексті цього, значного імпульсу набуває екологічна дипломатія, що орієнтована на: ідентифікацію та упередження ризиків еколого-економічних взаємодій країн, виявлення можливостей оновлення архітекτονіки екобезпеки в економічній глобалізації, диверсифікацію напрямів екологізації стратегічного партнерства й міжнародного бізнесу, посилення дієвості інституціонального забезпечення в розвитку екологічної консолідації в світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження, що охоплюють тематику екологічних складових дипломатії у сфері міжнародних відносин, розглядаються вченими в контексті: екологічної політики та економічної безпеки (А. Алімов, О. Ляшенко, А. Мазаракі, Н. Рогожина [2-4]); екологічних компонентів в системі економічної, інтеграційної, превентивної та ін. видів дипломатії (Н. Грущинська, О. Ляшенко, К. Фліссак, В. Ціватий, Б. Шевченко [5-9]); екологічних трендів у моделях світової економіки за умов глобальних викликів і модерностей безпеки (А. Афонцев, М. Дилон, М. Копилов, М. Фезерстоун, С. Леш, Р. Робертсон) [10-12] ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові розвідки еколого-економічного спрямування свідчать про розширення концептуальних підходів до проблематики глоба-

лістики з урахування нових інтеграторів безпеки функціонування суспільства, що обумовлене єдністю біосфери, соціосфери, техносфери і ноосфери. Наразі вибудовується інтерактивний простір міжнародних взаємовідносин, який змінює уявлення людства про світ і його нові горизонти, мотивує країни до ринкової мобільності, динамічної стратегемності та інноваційної дипломатичності.

До того ж наявність лімітуючих факторів навколишнього середовища може зумовлювати стратифікацію країн в їх реагуванні чи протистоянні екологічним загрозам. Належна увага теоретиків і практиків має бути націлена на виявлення ролі екологічної дипломатії в зменшенні напруги в просторі економічної глобалізації внаслідок прояву екологічних екстерналій від геоекономічного протистояння між країнами чи інтеграційними об'єднаннями; завуальованих дій суперництва країн за природно-енергетичні, територіальні й трудові ресурси; агресивної політики ретрансляції екологічних проблем на економічно вразливі країни чи регіони світу.

Постановка завдань і методика досліджень. Мета статті полягає у визначенні значимості екологічної дипломатії в інтенціях безпекового формату економічної глобалізації як багатовимірного процесу трансформації відносин між країнами. У відповідності до мети дослідження в статті застосовуються методи макроекономічного аналізу, що значно поглиблюють розуміння специфіки екологічної дипломатії та виявляють спрямованість безпекових устремлінь людства. Оперування спеціальними методами дозволяє розглядати екологічні фактори-дії в аспектах викликів економічної глобалізації та динамічності світогосподарських процесів. Інформаційною базою наукової розвідки з даної проблематики слугує системно-структурний аналіз праць знаних вітчизняних і зарубіжних вчених, що дозволяє виявляти головні тренди в еколого-економічних взаємодіях між країнами.

Вклад основного матеріалу дослідження. Світове господарство як еволюційна система відображає іманентні прагнення суспільства до удосконалення продуктивних сил і виробництва матеріальних благ на основі інтернаціоналізації потоків капіталу, робочої сили, товарів і послуг. Одночасно з поглибленням міжнародної спеціалізації спостерігається загострення конкуренції між країнами за стратегічні ресурси розвитку на фоні збільшення природно-техногенних катаклізмів і ескалації міжнародних екологічних конфліктів. Специфіч-

ність новоявлених суспільних протиріч зумовлює необхідність екологізації сфери дипломатичної діяльності з метою посилення превентивних й безпекових її функцій, пов'язаних з виявленням, упередженням чи зменшенням ступеня негативних екологічних екстерналій від різних форм експансіонізму, інтервенції, контрабанди, торговельних війн, міжнародної злочинності, екстремізму, геноциду тощо.

Варто сфокусуватися на тому, що зазначені процеси породженні граничністю парадоксів як в самому концепті безпеки, так і в можливостях її виявлення в просторі економічної глобалізації. В добу інтенсифікації міжнародних комунікацій, науково-технічного й інформаційного прогресу, вимоги до безпеки зростають, тим самим урізноманітнюючи небезпеки, які підживлюють полягання на системній безпеці. Так, розмірковуючи над модерністю безпеки, М. Дилон ставить ряд запитань: Які істини про людське становище приховалися в безпеці? Яку роботу забезпечення безпеки виконує для нас і над нами? Які владні ефекти випливають із режиму істини безпеки? Як сталося, що пошук безпеки стало таким нав'язливим і невідступним заняттям для людства? Як пояснити суперечність нинішньої системи безпеки, яка радше позбавляє свободи, аніж визволяє; ставить під радикальну загрозу, аніж дарує безпеку; викликає страх, аніж дає запевнення? Як гонитва за безпекою пов'язана з іншими сучасними інтересами та діями людства у світлі глобалізації? [11].

Очевидна наявність ноксологічної компоненти в світоглядних орієнтирах економічної глобалізації спонукає людство до прогностики практичних дій, а не декларативних закликів «sustainable development», а також мотивування світових акторів впливову до лідерських стратегій із урахуванням екологічних потреб суспільства. Безперечно, що в самій креативності природи як світу, так і людини закладено інтенцію до оновлення механізмів господарських комунікацій, які породжують протиріччя між економічними інтересами та екологічною відповідальністю ринкових суб'єктів. Одночасно, заявлені вимоги до трансформації соціально-економічного устрою країн є відображенням рівня її запиту на право безпеки людини, благополуччя суспільства й охорону довкілля. Згідно рейтингу «The Environmental Performance Index 2016» екологічними лідерами світу в таких інтенціях визнано Фінляндію, Ісландію, Швецію, Данію, Словенію, Іспанію, Португалію, Естонію, Мальту. Зміна по-

зицій України в цьому рейтингу за останні десять років (2006 р. – 51 місце /серед 133 країн, 2008 р. – 75/149, 2010 р. – 87/163, 2012 р. – 102/132, 2014 р. – 95/178, 2016 р. – 44/180) свідчить про вразливість економічного суверенітету й недосконалість національної політики в питаннях екологічної безпеки. Вочевидь, за наявним природним, ресурсним, рекреаційним і людським потенціалом – наша держава спроможна до її забезпечення [13].

Саме тому країни розвивають екологічну дипломатію, оскільки вона включає ендогенні й екзогенні, тактичні й стратегічні адаптери в можливостях реагування на біфуркації глобалізації (рис.). Власне національна диспозиція екологічного лідерства країн формується на перетині координат мобілізаторів економічної глобалізації: «інтеграція – диференціація» і «виклики – загрози». Екологічна безпека досягається в поєднанні індивідуальних і колективних стратегій, що здійснюється не резонансно, а дифузійною і постає як приклад для наслідування. Настанови до цього відображені в резолюції «Майбутнє, якого ми прагнемо» в документі ООН зі сталого розвитку «Rio+20», декларації «Цілі розвитку тисячоліття».

Нестримна сила дії закону «природа не знає кордонів» унеможливує спроби індивідуалізації країнами економічного благополуччя й екологічної безпеки, оскільки зменшення небезпеки для окремих реципієнтів шляхом підвищення її для інших не може бути виправданим, перспективним і прибутковим. Навіть гігантський економічний і військовий потенціал високоорганізованих цивілізацій містить ризик саморуйнування за принципом доміно. Глобальне застосування демонстративної проєкції сили у вигляді т. зв. «дипломатії канонерок» (англ. gunboat diplomacy) або «дипломатії авіаносців» (англ. carrier diplomacy) – для гегемонів може мати несподівані вектори в екологічному форсайті. Резонанс даного процесу забезпечується дивергентними та конвергентними стадіями глобалізації, кожна з яких є умовою для іншої, та утворює синергію економічної, технологічної й інформаційної парадигм майбутнього екологічного збалансування.

Дипломатія завжди передбачає «варіативну мову», прикладом чого слугує створення в 2015 р. Паризького кліматичного альянсу країн у рамках ініціатив COP 21 (Конференція ООН з питань клімату) і CRP-11 (Наради сторін за Кіотським протоколом) з метою втримання температури глобального потепління на рівні 2°C. Паризька кліматична угода базу-

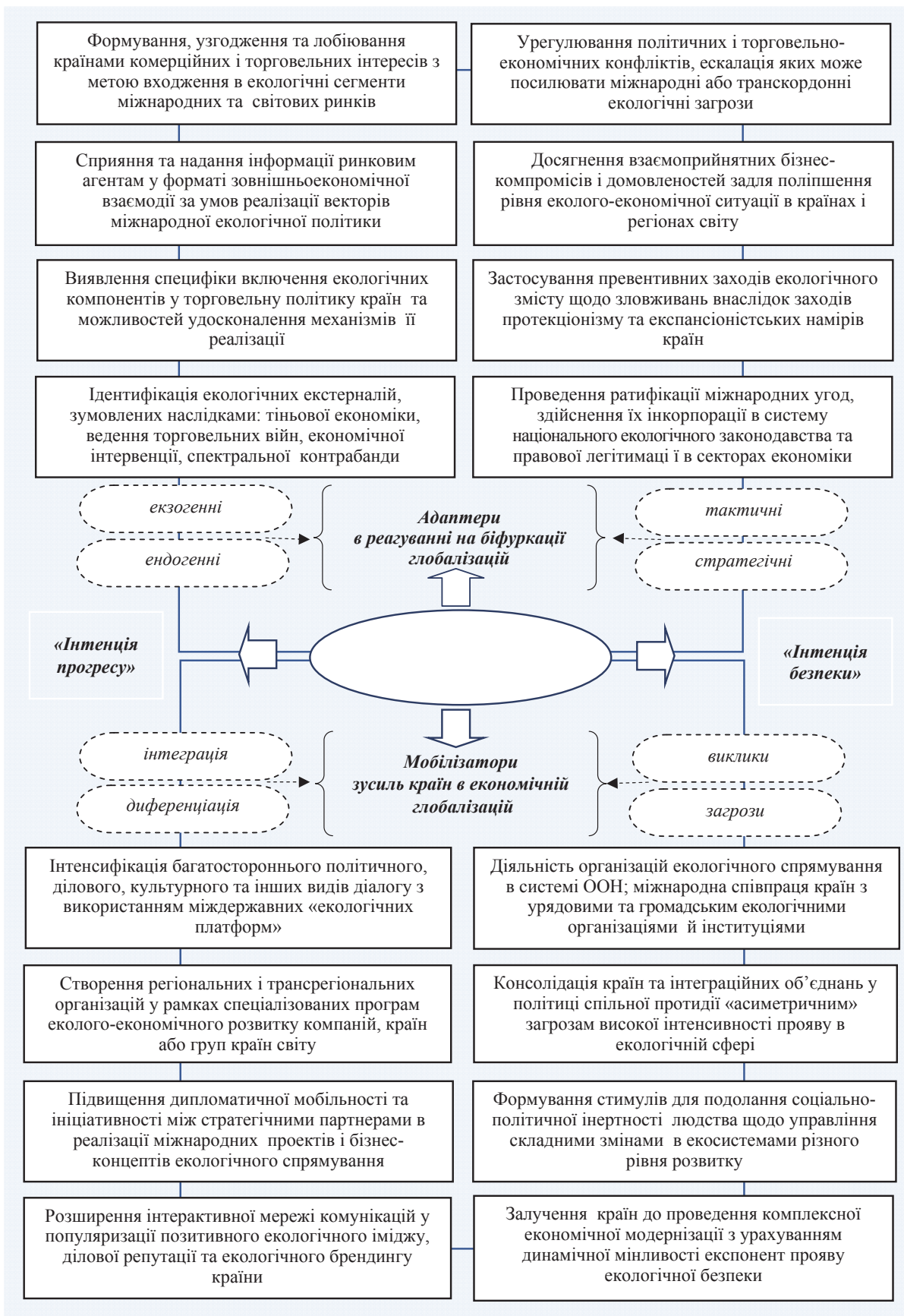

Рис. 1. Вектори екологічної дипломатії в просторі економічної глобалізації

Примітка: Авторська розробка

ється на принципі «знизу вгору»: країни самостійно визначають цілі зменшення викидів забруднюючих речовин до атмосфери з урахуванням національних стратегій розвитку в енергетиці, економіці, транспорті, екології. Важливим кроком у розвитку світової кліматичної економіки є ратифікація цієї угоди багатьма країнами (ЄС, США, Японія, Китай, Індія, Канада, Україна та ін.).

Паралельно з цим існує певна критичність зауважень міжнародних аналітиків щодо результативності заходів кліматичної дипломатії, що торкається:

- завуальованості цілепокладання деяких країн у стриманні рівня атмосферного забруднення на основі контрастної політики нової індустріалізації (напр., Китай є ініціатором створення групи досліджень «зелених» фінансів і акціонерного капіталу в рамках «G20»; Китай бере участь у трафіку високотехнологічного сміття і є плацдармом для утилізації 70% відходів електроніки всієї планети) [14]; у даному разі теза Д. Сяопіна: «Китай повинен скривати свою потужність і чекати на сприятливість моменту», набуває риторичності;

- неможливості швидких результатів у вуглецевій ефективності тих країн, які є дуже залежними від енергетичної сировини та диверсифікації економіки (напр., Саудівська Аравія пропонує свою модель покращення клімату шляхом: авторитетного впливу на ісламський світ у залученні іноземних екологічних технологій та імпорту обладнання контролю клімату з США, Японії, Німеччини, Великобританії (компанії «Sick Mahak» «Siemens», «Horiba», «Servo Mix»), здобути до 2040 р. статус країни-експортера електроенергії замість нафти);

- інверсійності країн у проектах декарбонізації світового господарства через оновлення зовнішньополітичного курсу чи недовіри до стратегем екологізації (напр., енергетичні пріоритети США в заявах Д. Трампа оцінюються як велика удача для індустрії нафти та газу – після його президентської перемоги акції виробників вітряних турбін «Games Corp. Tecnologica», «Nordex» упали на 2-4%, «Vestas Wind Systems» – 13%, продуцентів сонячних панелей «SunPower», «First Solar», «Canadian Solar» – на 4-13%; у той же час акції вугледобувних компаній «Anglo American», «BHP Billiton», «Rio Tinto» подорожчали на 2-4%, «Glencore» – 7%) [15];

- недосконалості інституційного середовища ринку кліматичних інвестицій через неоднорідність міжнародних учасників, розбіжності у правилах торгівлі та посередництва, політики ТНК, ймовірність виникнення загроз національній безпеці

внаслідок супутникового моніторингу виконання зобов'язань та ін.

Разом з тим, у глобалізаційних трендах простежується і конструктивність дій. Так, у 2016 р. в Руанді (м. Кігал) були досягнуті міжнародні домовленості між країнами, що мають обов'язковий характер, юридичну силу та часові рамки у виконанні зобов'язань щодо зменшення рівня використання гідрофторвуглеводів від 10% (до 2019 р.) до 85% (до 2036 р.). Цей формат співпраці передбачає згоду багатих країн допомагати бідним у впровадженні й адаптації технологій. Американським представництвом було констатовано: «Дипломатія – це завжди нелегко, але ми можемо співпрацювати заради того, аби залишити нашим дітям більш безпечну, більш квітучу, більш захищену і більш вільну планету, аніж та, яку залишили нам» [15].

У зв'язку з цим, інтенції політичної, дипломатичної, бізнесової, наукової та громадської еліт мають бути спрямовані на досягнення економічного симбіозу з урахуванням екологічних факторів. Це пояснюється тим, що результативність економічної взаємодії та емерджентні ефекти для кожної з країн досягаються за рахунок урізноманітнення ринкової мобільності та екологізації діяльності на основі дипломатичних зусиль і компромісів. Використання арсеналу засобів екологічної дипломатії в цих процесах обумовлене її взаємопов'язаністю з іншими видами дипломатії: економічної, ділової, культурної, цифрової, публічної тощо.

Наприклад, у світі функціонує мережа «League of Green Embassies» з центром управління посольства США м. Хельсінкі (Фінляндія), яке координує дипломатію підтримки стійкого розвитку, енергоефективності країн, екологічної технологізації й модернізації дипломатичних установ. Дипломатичними провайдерами ініціатив екологічної відповідальності є: Державний департамент США, Міністерство енергетики США, Міністерство торгівлі США, 117 американських посольств, зацікавлені ринкові агенти в американському експорті технологій та екологічних інновацій [16]. У 2016 р. відбулась зустріч представників Міністерства екології та природних ресурсів України і посольства США в Києві, де були розглянуті питання: стандартів прозорості та відкритості державної екологічної політики, створення електронного екологічного врядування, впровадження електронних сервісів екологічної галузі, реформування Чорнобильської зони відчуження та надання технічної допомоги у поводженні з ядерними відходами.

Висновки. Динаміка трансформаційних процесів у просторі економічної глобалізації, свідчить про розширення міжнародного співробітництва країн на засадах багатосторонньої екологічної дипломатії, великого поєднання в ній різноспрямованих компонентів безпекових інтенцій суспільства. Об'єктивністю практичного досвіду те, що країни світу перебувають на різних щаблях соціально-економічного прогресу в можливостях екологізації ринкових відносин і реагування на глобальні виклики.

Україна, маючи унікальні природно-територіальні, рекреаційні й кліматичні ресурси, намагається покращувати показники екологічної та економічної презентності в світі. Але історично успадкований енергоємний господарський комплекс, техногенний пласт простору нераціонального природокористування, антропогенний тиск на природу у хижацькій формі ресурсної конкуренції – призвів до послаблення спроможності держави протистояти екологічним і гібридним загрозам. Навіть поступова реалізація положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» не є достатньо результативною. Це дає підстави для внутрішньо- і зовнішньополітичної мобілізації в екологічному спрямуванні, посилення уваги на екологізації експортно-орієнтованих галузей національної економіки, створення інноваційно-комунікаційних платформ активації секторів екологічної дипломатії на рівнях: міжнародному, державному, громадському.

Перспективи подальших розвідок у даному питанні. В контексті утвердження безпекового формату розвитку економічної глобалізації, відбувається зміна дипломатичного стилю ведення міжнародного діалогу, що стимулює: реформування системи забезпечення зовнішніх зносин і дипломатичної служби України, запровадження новітніх стандартів у процесах інституціоналізації, інформатизації та популяризації механізмів екологічної дипломатії; формування високопрофесійного, досвідченого та еко-мотивованого кадрового забезпечення дипломатичного корпусу; зміцнення позицій країни на світових ринках екологічної індустрії та новацій; відстоювання національних еколого-економічних інтересів у відповідності до природних інтенцій людства – миру, безпеки, благополуччя.

Перспективи подальших розвідок у даному питанні. В контексті утвердження безпекового формату розвитку економічної глобалізації, відбувається зміна дипломатичного стилю ведення міжнародного діалогу, що стимулює: реформування системи забезпечення зовнішніх зносин і дипломатичної служби України, запровадження новітніх стандартів у процесах інституціоналізації, інформатизації та популяризації механізмів екологічної дипломатії; формування високопрофесійного, досвідченого та еко-мотивованого кадрового забезпечення дипломатичного корпусу; зміцнення позицій країни на світових ринках екологічної індустрії та новацій; відстоювання національних еколого-економічних інтересів у відповідності до природних інтенцій людства – миру, безпеки, благополуччя.

ПОСИЛАННЯ:

1. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / Ульрих Бек; пер. з нім. О. Юдіна. – Київ : Ніка-Центр, 2011. С. 359.
2. Алимов А.А. Экологическая политика и экологическая дипломатия (понятийный аппарат и отдельные проблемы) // Вестник СПбГУ. 2003. Серия. 6. Международные отношения. Вып. 3. (№22). С. 101-109.
3. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів : монографія / за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 718 с.
4. Рогожина Н. Глобальная экологическая безопасность: позиция развивающихся стран // Мировая экономика и международные отношения. 2013. №2. С. 3-11.
5. Грущинська Н. М. Економічна дипломатія як потужний інструмент подолання конфліктогенності країн // Економічний нобелівський вісник. 2016. №1(9). С. 85-89.
6. Ляшенко О.М., Бойко З.М. Економічна дипломатія як гарантування безпеки країни // Стратегічні пріоритети. 2010. № 2 (15). С. 151–157.
7. Фліссак К. Європейські орієнтири диверсифікації економічної дипломатії України. Economic Annals-XXI. 2015. №5-6. С. 11-14.
8. Ціватий В. Г. Екологічна дипломатія в питаннях Чорнобильської катастрофи : інституціональний і міжнародно-політичний контекст // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23. Ч. II. Серія «Політичні науки». С. 128-134.
9. Шевченко Б.И. Экономическая дипломатия в современной системе международных отношений. Экономический журнал. 2016. № 5(41). С. 29-40.
10. Афонцев А. Мировая экономика в поисках модели роста. Мировая экономика и международные отношения. 2014. № 2. С. 3-12.
11. Копылов М. Н., Копылов С. М., Мохаммад М. А. Формирование глобальной экологической политики и международных режимов международного экологического управления: Per aspera ad astrum // Вестн. Волгогр. гос. ун-та. 2015. №2 (27). Сер. 5. С. 138-150.
12. Дилон М. Безпека, філософія та політика / Глобальні модерності / за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; Пер. з англ. Т. Цимбала. – Київ : Ніка-центр, 2013. С. 221-234.
13. Environmental Performance Index. 2016 Report. URL : <http://epi.yale.edu>

14. До 70% світових відходів електроніки йде в Китай. URL : <http://www.ukrinform.ua/ukr/news/14/06/2013>
15. Екологія США. – №1964465 / №1934637, 2016. – URL : <http://polpred.com>
16. League of Green Embassies. URL: .

Bokhan A. Environmental diplomacy: intention safety in economic globalization / Kyiv National University of Trade and Economics

The modern context of the development of environmental diplomacy in the sphere of international relations is explored as a manifestation of security intentions, which are a natural and multifaceted phenomenon in the conditions of the dynamics of economic globalization.

Keywords: environmental diplomacy, intention, progress, strategy, environmental safety, economic globalization, international integration.

Бохан А. В. Экологическая дипломатия: интенция безопасности в экономической глобализации / Киевский национальный торгово-экономический университет

Исследован современный контекст развития экологической дипломатии в сфере международных отношений как проявление интенций безопасности, которые являются закономерным и многоплановым явлением в условиях динамики экономической глобализации.

Ключевые слова: экономическая дипломатия, интенция, стратегия, прогресс, экологическая безопасность, экономическая глобализация, международная интеграция.

Стаття надійшла до редакції: 01.02.2017

Рекомендовано до друку: 23.02.2017